

УДК 378.147:373.3-011.3-051:613

ПРОБЛЕМА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ В НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Л. Горобець, К. Алексєєва

У статті автори звертають увагу на те, що на фоні погіршення здоров'я населення України одним із головних завдань учителя початкових класів є підготовка школяра до здорового способу життя, навчання його без шкоди для здоров'я. Це досягається за умови впровадження в навчально-виховний процес здоров'язбережувальних технологій. Наведено авторське розуміння сутності поняття «готовність учителя до впровадження в навчально-виховний процес початкової школи здоров'язбережувальних технологій». Перевірено готовність майбутніх учителів до вирішення цієї проблеми. Зроблено висновок про необхідність цілеспрямованої роботи з формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Ключові слова: початкова школа, здоров'язбережувальні технології, здоров'язбережувальна компетентність, готовність до впровадження здоров'язбережувальних технологій.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Сучасне суспільство вимагає виховання самостійних, ініціативних, відповідальних громадян, здатних ефективно взаємодіяти у виконанні соціальних, виробничих і економічних завдань. Виконання цих завдань потребує розвитку особистісних якостей і творчих здібностей людини, умінь самостійно здобувати нові знання та розв'язувати проблеми, орієнтуватися в житті суспільства.

Наразі постає необхідність вирішення соціальних проблем, серед яких турбота про здоров'я громадян має стати однією з пріоритетних, адже, як відомо, саме здорова людина спроможна найбільш ефективно створювати значущі духовні та матеріальні цінності, генерувати нові ідеї і творчо їх розв'язувати. По суті, здоров'я є своєрідним дзеркалом соціально-економічного, екологічного, демографічного і санітарно-

гігієнічного благополуччя країни, одним із соціальних індикаторів суспільного процесу, важливим чинником, який впливає на якість і ефективність трудових ресурсів [5, с. 17].

Несприятливі соціально-економічні умови сучасної України, складна екологічна ситуація, низький рівень медичної допомоги, інформаційне перенасичення та інтенсифікація навчального процесу викликають тенденції до погіршення здоров'я дітей, учнівської та студентської молоді. Здоров'я цієї вікової групи особливо важливе, тому що за оцінкою фахівців приблизно 75% хвороб дорослих є наслідком умов життя в дитячі та юнацькі роки.

Майже 90% дітей учнів та студентів мають відхилення в здоров'ї, а більше 50% – незадовільну фізичну підготовку.

Вагомий внесок в проблему виховання здорової людини зроблено педагогічною спадщиною В. Сухомлинського. Розроблена ним система формування, виховання та розвитку особистості дитини була заснована на глибокій турботі про збереження, відновлення, зміцнення здоров'я кожного вихованця, на ідеї гармонізації фізичного і духовного розвитку [6, с. 55–61]. Сухомлинський стверджував, що турбота про здоров'я дитини це не просто комплекс санітарно-гігієнічних норм і правил, і не звід вимог до режиму харчування, праці, відпочинку. Це, насамперед, турбота про гармонійну повноту всіх фізичних і духовних сил і вінцем цієї гармонії є радість творчості.

Фундаментом шкільного навчання є початкова ланка освіти, адже саме тут закладаються основи для формування особистості майбутнього громадянина. Підготовка дитини до здорового способу життя на основі здоров'язбережувальних технологій повинна стати головним напрямом в діяльності вчителя, який працює з дітьми початкової школи, що зумовлено віковими особливостями молодших школярів. Під здоров'язбережувальними технологіями вчені пропонують розуміти:

– сприятливі умови навчання дитини в школі (відсутність стресових ситуацій, адекватність вимог, методик навчання та виховання);

– оптимальну організацію навчального процесу (відповідно до вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм);

– повноцінний та раціонально організований руховий режим.

У руслі нашого дослідження однією з актуальних проблем сучасного вчителя є формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів, яку науковці розуміють як

здатність учня застосовувати в умовах конкретної ситуації сукупність здоров'язбережувальних компетенцій, дбайливо ставитися до власного здоров'я та здоров'я інших людей. Формування здоров'язбережувальної компетентності відбувається «шляхом набуття учнями навичок збереження, зміцнення, використання здоров'я, ... розвитку особистісної фізичної культури» [3, с. 12].

Ця компетентність включає в себе: уявлення і поняття про здоров'я, здоровий спосіб життя та безпечну поведінку; усвідомлення здоров'я як вищої життєвої цінності; взаємозв'язок організму людини з природним і соціальним оточенням; удосконалення фізичної, соціальної, психічної та духовної складових здоров'я; дбайливе ставлення до свого здоров'я.

Сформувати здоров'язбережувальну компетентність молодших школярів зможе лише компетентісно зорієнтований учитель.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які опирається автор. Проблема застосування здоров'язбережувальних технологій в сучасній школі висвітлена у працях Л. Антонової, О. Ващенко, В. Дручик, В. Лозинського, Ю. Науменко, М. Смірнова, В. Циганова, В. Цись, Є. Юнної та ін. В цих роботах науковці спробували розкрити зміст поняття «здоров'язбережувальні технології», переглянули методи та форми реалізації даної проблеми в умовах сьогодення.

Дослідження проблеми готовності вчителя до впровадження в навчальний процес здоров'язбережувальних технологій потребує, перш за все, розгляду базових понять «готовність» та «професійна готовність».

У дослідженнях готовності вчителя до педагогічної діяльності взагалі та впровадження нових технологій приділяють увагу багато науковців: Л. Білоусова, Р. Гурін, М. Мартинюк, О. Снігур, О. Шувалова та ін. Автори розглядають готовність у широкому контексті як інтегративну якість суб'єкта, як складне утворення, як якість особистості, яка характеризується єдністю знань, умінь, навичок та здібностей, що є передумовою професійної діяльності.

С. Балазан, Л. Гаврілова трактують феномен готовності як інтегративну якість особистості вчителя початкових класів, що являє собою органічну єдність особистісних і функціональних компонентів у їхній взаємозалежності і взаємозв'язку та є умовою успішної діяльності в професійній галузі [1, с. 7–11].

Ю. Шаповал зауважує, що категорія «готовність до професійної діяльності» – одна з центральних у професійній педагогіці, була введена в науковий обіг наприкінці 19 століття. Готовність вчителя до професійної діяльності стала предметом спеціальних досліджень учених, починаючи з 70-х років 20 століття. В результаті ретроспективного аналізу дослідниця виявила співіснування найрізноманітніших наукових підходів до визначення цього поняття та структуру готовності [7, с. 109–111].

Р. Гурін вважає, що професійна готовність майбутнього вчителя до застосування нових технологій у професійній діяльності – це інтегрована якість особистості, що виявляється, по-перше, у підвищенні продуктивності мислення, розвитку, пам'яті, навичок, поширенні та поглибленні знань за допомогою використання НІТ та їх засобів; по-друге, у можливості обирати способи дій, здійснювати самоконтроль за виконанням власних дій і прогнозувати шляхи підвищення продуктивності роботи [2].

Готовність вчителя початкових класів до професійної діяльності була також предметом дослідження І. Ветрової, до професійної діяльності в малокомплектній школі – В. Ковальова, до індивідуалізації та диференціації навчання молодших школярів – М. Русинової, до створення виховних ситуацій в початковій школі – О. Демченко, до формування методичної компетентності майбутніх вчителів початкових класів у процесі педагогічної практики – К. Ткаченко, до розвитку креативних здібностей майбутніх вчителів початкової школи у процесі фахової підготовки – І. Полякова.

Готовність вчителя до впровадження в навчальний процес початкової школи здоров'язбережувальних технологій ми розуміємо як володіння здоров'язбережувальною компетентністю, яка забезпечить формування у молодших школярів умінь і навичок збереження здоров'я і життя, безпечної для здоров'я людини поведінки.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Важливим елементом реалізації вчителем здоров'язбережувальних технологій є здоров'язбережувальний урок – форма організації навчання, яка забезпечує дитині та вчителю збереження та підвищення запасу їхніх життєвих сил від початку до кінця уроку. Однак, як свідчить аналіз літературних джерел, цій проблемі на сучасному етапі розвитку початкової освіти приділено недостатньо уваги.

Метою нашого дослідження було: перевірити готовність майбутніх вчителів початкових класів до впровадження в навчальний процес здоров'язбережувальних технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Дослідження були проведені під час педагогічної практики студентів 4-х курсів факультету початкової, технологічної та професійної освіти у 28 школах 30 початкових класах Донецького регіону. Була визначена ефективність уроку в початкових класах з урахуванням здоров'язбережувальних технологій у 30 респондентів.

Методика дослідження запозичена з довідника-практикуму «Навчання без шкоди для здоров'я» [4, с. 217–218] і модифікована нами.

При визначенні ефективності уроку з урахуванням здоров'язбережувальних технологій використані наступні критерії:

I — відповідність часу проведення уроку гігієнічним вимогам;

II — відповідність уроку санітарно-гігієнічним вимогам;

III — цілі уроку;

IV — зміст навчального матеріалу;

V — методи та засоби навчання;

VI — доцільність фізкультхвилинок;

VII — особистість учителя, що забезпечує збереження психічного здоров'я школярів;

VIII — характер, об'єм, диференціація домашніх завдань.

Показники цих критеріїв представлені в табл. 1.

Таблиця 1

Ефективність уроку з урахуванням здоров'язбережувальних технологій

Критерії	Показники	Бал (0-2)	Висновки, рекомендації
1	2	3	4
I. Відповідність часу проведення уроку гігієнічним вимогам.	фаза відкриття — активна та пасивна з 5-00 до 9-00; фаза закриття — активна та пасивна з 9-00 до 13-00; організація навчання — в фазі закриття.		
II. Відповідність умов проведення уроку санітарно-гігієнічним вимогам.	1) норми освітленості; 2) відповідність меблів зросту дітей; 3) санітарно-гігієнічний стан приміщення; 4) наявність фізкультхвилинок.		

Продовження табл. 1

1	2	3	4
III. Цілі уроку.	1) зорієнтованість на навчання, виховання і розвиток здорової особистості.		
IV. Зміст навчального матеріалу.	1) спрямованість на формування культури здоров'я учнів.		
V. Методи та засоби навчання.	1) раціональна єдність словесних, наочних і практичних методів навчання; 2) чергування різних видів діяльності; 3) доцільність застосовуваних методів навчання; 4) відповідність періоду пояснення нового матеріалу біоритмам дитячого організму: підйом — спад (релаксація); 5) відповідність засобів навчання гігієнічним нормам і вимогам (норми роботи за комп'ютером, дистанція між екраном і першими пальцями); відповідність гігієнічним вимогам наочності.		
VI. Доцільність фізкультхвилинок.	1) кількість фізкультхвилинок; 2) відповідність часу проведення фізкультхвилинок динаміці працездатності; 3) відповідність змісту фізкультхвилинок характеру виконуваної роботи на уроці; варіювання фізкультхвилинок.		
VII. Особистість учителя, що забезпечує збереження психічного здоров'я школярів.	1) нормальний психічний стан і стійкий настрій учителя; 2) розумна вимогливість і доброзичливість учителя по відношенню до учнів; 3) педагогічна етика і педагогічний такт.		
VIII. Характер, об'єм, диференціація домашніх завдань.	1) відповідність реальним навчальним можливостям, індивідуальним особливостям і здібностям учнів.		

Підрахунок балів проводився наступним чином:

- показник реалізовано повністю — 2 бали;
- показник реалізовано частково — 1 бал;
- показник не реалізовано — 0 балів.

Ефективність уроку визначається за формулою:

$$EY = \frac{\text{кількість отриманих балів}}{\text{максимально можлива кількість балів}} \times 100$$

Максимально можлива кількість — 38 балів.

Ефективність уроку визначалась за рівнями:

- високий рівень – більше 85%; достатній рівень – від 65% до 84%; середній рівень – від 45% до 64%; низький – менше 45%.

У результаті аналізу експериментальних даних ми отримали наступні показники: високий рівень ефективності мали 3 студенти (10%), достатній – 15 студентів (50%), середній – 10 студентів (33%), низький – 2 студенти (7%). Не всі студенти орієнтувались в методах і засобах навчання: в раціональній єдності словесних і наочних методів навчання (переважали словесні методи); в проблемі чергування різних видів діяльності (словникова робота, усний рахунок, письмова робота, робота з книгою, діалогічна бесіда, повідомлення учня, вчителя, спеціальні тренувальні вправи і т.і.); не завжди період пояснення нового матеріалу відповідав продовженості активної уваги учня, а також біоритмам дитячого організму (підйом – спад – релаксація).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проблема готовності майбутніх вчителів початкових класів до впровадження в навчально-виховний процес здоров'язбережувальних технологій є актуальною. Вона передбачає наявність у вчителя знань про сутність і методи здоров'язбережувальних технологій, здатність і бажання організувати свою педагогічну діяльність у контексті здоров'язбережувального навчання.

Отримані результати наукового пошуку показали недостатній рівень підготовки студентів до вирішення досліджуваної проблеми. Це вимагає у подальшому цілеспрямованої роботи з формування здоров'язбережувальної компетентності у майбутніх вчителів початкових класів.

Література

1. Балазан С., Гаврілова Л. Готовність майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності як педагогічна проблема // Зб. наук. пр. «Пошуки

- і знахідки»: укладач Євтухова Т. / С. Балазан, Л. Гаврілова. – Слов'янськ, 2016. – С. 7-11.
2. Гурін Р. Підготовка майбутнього вчителя гуманітарного профілю до застосування нових інформаційних технологій у навчальному процесі загальноосвітньої школи: автореф. дис... канд. пед. наук 13.00.04 / Р. Гурін; Південно-Укр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського (м. Одеса). – Одеса, 2004. – 21 с.
 3. Державний стандарт початкової загальної освіти // Спецвипуск журналу «Практика управління закладами освіти». – К., 2012. – С. 12.
 4. Навчання без школи для здоров'я. Довідник-практикум керівника та педагогів школи сприяння здоров'ю / За заг. ред. В. С. Поуль. – Донецьк: Витоки, 2013. – 292 с.
 5. Петренко О. В. О. Сухомлинський про психотерапевтичну роль педагога у збереженні психічного здоров'я дитини / О. Петренко. – Матеріали V Міжнародної та XXI Всеукраїнських педагогічних читань. 11-12 жовтня 2012 р.; м. Донецьк. – Т. 4. – С. 17.
 6. Сухомлинський В. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості / В. Сухомлинський // Вибрані твори в 5-ти т. – Т. 1. – К.: Рад. Школа, 1976. – С. 55-61.
 7. Шаповал Ю. Особистісно орієнтована освіта як один з пріоритетів розвитку вищої освіти в умовах вступу України в Болонський процес / Ю. Шаповал // Проблеми впровадження кредитно-модульної технології в навчальний процес ВНЗ: Збірник матеріалів засідання міжвузівського проблемного столу викладачів педагогічних вузів Східного регіону I-IV рівнів акредитації. – Х.: Константа, 2006. – С. 109-111/

ПРОБЛЕМА ГОТОВНОСТІ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНИХ КЛАССОВ К ВНЕДРЕНИЮ В УЧЕБНЫЙ ПРОЦЕСС ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩИХ ТЕХНОЛОГИЙ

Л. В. Горобец, К. И. Алексеева

В статье автор обращает внимание на то, что на фоне ухудшения здоровья населения Украины одной из главных задач учителя начальных классов является подготовка школьника к здоровому образу жизни, обучение его без вреда для здоровья. Это достигается при условии внедрения в учебно-воспитательный процесс здоровьесберегающих технологий. Приводится авторское понимание сущности понятия «готовность учителя к внедрению в учебно-воспитательный процесс начальной школы здоровьесберегающих технологий». Проверена готовность будущих учителей к решению этой проблемы. Сделан вывод о необходимости целенаправленной работы по формированию здоровьесберегающей компетентности будущих учителей начальной школы.

Ключевые слова: начальная школа, здоровьесберегающие технологии, здоровьесберегающая компетентность, готовность к внедрению здоровьесберегающих технологий.

THE PROBLEM OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS' READINESS FOR IMPLEMENTING HEALTH PRESERVING TECHNOLOGIES INTO THE EDUCATIONAL PROCESS

L. M. Horobets, K. I. Aleksieieva

In this article the author calls attention to the fact that against the background of deteriorating health of the Ukrainians one of the main tasks of primary school teachers is to prepare the young learners to healthy lifestyle, teach them without harm to their health. This is achieved in conditions of implementing health preserving technologies into the educational process. The author's understanding of the essence of the concept «the teacher's readiness for implementing health preserving technologies into the educational process of primary school» is given. Future primary school teachers' readiness for solving this problem was checked. The conclusion about the necessity of purposeful work on forming primary school teachers' health preserving competence is drawn.

Keywords: primary school, health preserving technologies, health preserving competence, readiness for implementing health preserving technologies.

Горобець Людмила Василівна – кандидат біологічних наук, доцент кафедри природничо-математичних дисциплін Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ, Україна). E-mail: victorenko@ukr.net

Horobets Liudmyla Vasylivna – Candidate of Biological Science, Associate Professor of Natural and Mathematical Science Department of SHEE «Donbas State Pedagogical University» (Sloviansk, Ukraine). E-mail: victorenko@ukr.net

Алекссева Катерина Іванівна – студентка факультету початкової, технологічної та професійної освіти Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ, Україна). E-mail: victorenko@ukr.net

Aleksieieva Kateryna Ivanivna – Student of the Faculty of Primary, Technological and Professional Education of SHEE «Donbas State Pedagogical University» (Sloviansk, Ukraine). E-mail: victorenko@ukr.net